



AMIR TEMUR

**Abdulazizova Oydin Yaqubbek qizi**

Qòqon Universiteti Andijon filiali

Iqtisodiyot va Pedagogika fakulteti Tarix yònalishi

Masofaviy ta'lim 1-bosqich 25-06-guruh talabasi

Telefon raqami:978357707,886600888

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18638867>

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada XIV asr oxiri — XV asr boshlarida Markaziy Osiyo, Yaqin va O'rta Sharq, Kavkaz hamda Hindiston hududlarida ulkan saltanat barpo etgan buyuk sarkarda va davlat arbobi Amir Temurning hayoti va faoliyati keng yoritiladi. Unda Amir Temurning hokimiyat tepasiga kelishi, markazlashgan kuchli davlat tuzish yo'lidagi siyosiy islohotlari, harbiy yurishlari va ularning tarixiy-siyosiy ahamiyati chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada Amir Temurning davlat boshqaruvida adolat, tartib-intizom va qonun ustuvorligiga asoslangan siyosati, "Temur tuzuklari"ning mazmuni hamda ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni yoritib beriladi. Temuriylar davrida ilm-fan, madaniyat, savdo-sotiq va me'morchilikning yuksalishi, Samarqandning yirik ilmiy va madaniy markazga aylanishi alohida e'tibor bilan ko'rib chiqiladi. Maqola tarixiy manbalar va zamonaviy tadqiqotlar asosida Amir Temur shaxsining jahon tarixidagi o'rni, uning siyosiy, harbiy va ma'naviy merosini kompleks tarzda ochib berishga qaratilgan.

**Kalit so'zlar:** *Amir Temur, Temuriylar davlati, Temur tuzuklari, markazlashgan davlat, harbiy yurishlar, davlat boshqaruvi, adolat tamoyillari, siyosiy islohotlar, Samarqand, me'morchilik, ilm-fan va madaniyat, tarixiy manbalar, jahon tarixi.*

**Annotation:** This article examines the life, political activity, and historical significance of the great military commander and statesman Amir Temur. It analyzes the process of establishing a centralized state, the strategic importance of his military campaigns, and the governance system based on justice and the rule of law. Special attention is given to the development of science, culture, trade, and architecture during the Timurid period, as well as the transformation of Samarkand into a major political and cultural center. Based on historical sources and modern research, the article reveals Amir Temur's political, military, and spiritual legacy and his important role in world history.

**Keywords:** *Amir Temur, Timurid state, Temur's Code, centralized government, military campaigns, state administration, principles of justice, political reforms, Samarkand, architecture, science and culture, historical sources, world history.*





**Аннотация:** В данной статье рассматриваются жизнь, политическая деятельность и историческое значение великого полководца и государственного деятеля Амира Темура. Анализируются процесс создания централизованного государства, стратегическое значение его военных походов, а также система управления, основанная на принципах справедливости и верховенства закона. Особое внимание уделяется развитию науки, культуры, торговли и архитектуры в эпоху Темуридов, а также превращению Самарканда в крупный политический и культурный центр. На основе исторических источников и современных исследований раскрывается политическое, военное и духовное наследие Амира Темура и его важная роль в мировой истории.

**Ключевые слова:** *Амир Темура, государство Темуридов, Тузуки Темура, централизованное государство, военные походы, государственное управление, принципы справедливости, политические реформы, Самарканд, архитектура, наука и культура, исторические источники, мировая история.*

Amir Temur XIV asr oxiri va XV asr boshlarida Markaziy Osiyo tarixida muhim burilish yasagan buyuk davlat arbobi va harbiy sarkarda sifatida maydonga chiqdi. U yashagan davr siyosiy parokandalik, ichki nizolar va hududiy kurashlar bilan xarakterlanar edi. Chig'atoy ulusining parchalanishi, mahalliy amirlar o'rtasidagi ziddiyatlar va markaziy hokimiyatning zaiflashuvi Movarounnahrda barqarorlikning yo'qolishiga olib kelgan edi. Ana shunday murakkab sharoitda Amir Temur kuchli iroda, qat'iy siyosiy pozitsiya va harbiy iste'dodi bilan tarix sahnasiga chiqdi. Amir Temurning siyosiy faoliyati dastlab Movarounnahr hududida hokimiyat uchun olib borilgan kurashlar bilan boshlandi. U o'z atrofida sodiq lashkarboshilarni jamlab, siyosiy ittifoqlar tuzish va raqiblarni bosqichma-bosqich mag'lub etish orqali hokimiyatni qo'lga kiritdi. Temur siyosatda murosasiz, lekin uzoqni ko'ra oladigan hukmdor sifatida harakat qildi. Uning asosiy maqsadi parokanda hududlarni yagona markazga bo'ysundirish va kuchli markazlashgan davlat barpo etishdan iborat edi. Markazlashgan davlat tuzish Amir Temur siyosatining ustuvor yo'nalishi bo'ldi. U boshqaruv tizimini qat'iy tartib va aniq qoidalarga asoslab shakllantirdi. Davlat boshqaruvida har bir amaldorning vazifasi aniq belgilandi, mas'uliyat va intizom birinchi o'ringa qo'yildi. Bu borada "Temur tuzuklari" muhim tarixiy va siyosiy manba hisoblanadi. Ushbu asarda davlatni boshqarish tamoyillari, harbiy tuzilma, soliqlar, ijtimoiy munosabatlar va jazolash tizimi haqida batafsil ma'lumotlar berilgan. "Temur tuzuklari"da adolat g'oyasi markaziy o'rinni egallaydi. Amir Temur hukmdor sifatida adolatni davlat barqarorligining asosiy omili deb bilgan.



ITALY

## SCIENCE AND INNOVATION IN THE EDUCATION SYSTEM

International scientific-online conference



ITALY

U mansabdor shaxslarning xalqni ezishiga, poraxo'rlikka va o'zboshimchalikka keskin qarshi chiqqan. Qonun oldida hamma teng bo'lishi lozimligi g'oyasi Temur siyosatining muhim jihati hisoblangan. Shu sababli Temuriylar davlatida tartib-intizom kuchli bo'lgan va markaziy hokimiyatning nufuzi yuqori darajada saqlangan. Amir Temur harbiy sohada ham o'z davrining eng yirik sarkardalaridan biri sifatida tanilgan. Uning harbiy yurishlari tasodifiy emas, balki puxta o'ylangan strategik rejalarga asoslangan edi. Temur qo'shini qat'iy intizom, aniq bo'linmalar va kuchli boshqaruv tizimi bilan ajralib turgan. Har bir jang oldidan razvedka ishlari olib borilgan, hududning geografik va iqlim sharoitlari hisobga olingan. Bu esa Temur qo'shinining ko'plab janglarda ustun kelishiga sabab bo'lgan. Harbiy yurishlar natijasida Amir Temur davlatining hududi nihoyatda kengaydi. Eron, Iroq, Kavkaz, Oltin O'rda yerlarining katta qismi, Kichik Osiyo va Hindistonning shimoliy hududlari Temuriylar davlati tarkibiga qo'shildi. Bu yurishlar faqatgina hududiy kengayish bilan cheklanib qolmay, balki siyosiy va iqtisodiy manfaatlarni ham ko'zlagan edi. Temur Buyuk Ipak yo'li ustidan nazoratni qo'lga kiritish orqali savdo-sotiqni rivojlantirishga va davlat iqtisodiy qudratini mustahkamlashga erishdi. Iqtisodiy siyosat Amir Temur faoliyatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'ldi. U dehqonchilik, hunarmandchilik va savdoni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratdi. Sug'orish inshootlari tiklandi, yangi yerlar o'zlashtirildi, shaharlar obod qilindi. Savdo yo'llari xavfsizligi ta'minlanib, karvonsaroylar va bozorlar barpo etildi. Bu holat ichki va tashqi savdoning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Samarqand Amir Temur davrida Temuriylar davlatining siyosiy va madaniy markaziga aylandi. Shahar qisqa vaqt ichida Sharqning eng yirik va go'zal shaharlaridan biriga aylandi. Bu yerda yirik me'moriy inshootlar bunyod etildi, shahar infratuzilmasi rivojlantirildi. Samarqandning obod qilinishi Amir Temurning davlat qudratini namoyish etuvchi muhim omil bo'lgan. Me'morchilik Amir Temur davrida yuksak darajada rivojlandi. Bibixonim masjidi, Shohi Zinda majmuasi, Ko'ksaroy va boshqa inshootlar Temuriylar me'morchiligining yorqin namunalaridir. Ushbu binolar nafaqat diniy yoki ma'muriy ahamiyatga ega bo'lgan, balki san'at va estetik tafakkurning yuqori darajasini ham aks ettirgan. Me'morchilik orqali Amir Temur o'z davlatining qudratini va buyukligini namoyon etishga intilgan. Amir Temur ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishga ham katta e'tibor bergan. U turli hududlardan olimlar, tarixchilar, shoirlar va san'atkorlarni Samarqandga taklif qilgan. Bu holat ilmiy va madaniy muhitning shakllanishiga xizmat qilgan. Temuriylar davrida tarixshunoslik, adabiyot, astronomiya va san'at rivojlandi. Bu jarayon keyingi avlod Temuriy hukmdorlar faoliyatida ham davom ettirildi. Amir



ITALY

## SCIENCE AND INNOVATION IN THE EDUCATION SYSTEM

International scientific-online conference



ITALY

Temur shaxsiyati tarixiy manbalarda turlicha baholanadi. Ba'zi manbalarda u shafqatsiz bosqinchi sifatida tasvirlansa, boshqalarida adolatparvar va dono hukmdor sifatida ko'rsatiladi. Ushbu qarama-qarshi baholar Amir Temur faoliyatining murakkab va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. U o'z davrining siyosiy sharoitlari asosida harakat qilgan va asosiy e'tiborini kuchli davlat barpo etishga qaratgan. Amir Temurning ma'naviy-siyosiy qarashlari uning davlat boshqaruvi va jamiyat hayotidagi qarorlarida yaqqol namoyon bo'ladi. U davlatni faqat qurol kuchi bilan emas, balki ma'naviy tayanchlar orqali mustahkamlash zarurligini chuqur anglagan hukmdor edi. Shu sababli Temur diniy ulamolar, shayxlar va fozil kishilarni hurmat qilgan, ularning maslahatlariga quloq tutgan. Dinning jamiyatdagi o'rni mustahkamlanib, axloqiy me'yorlar davlat siyosatining ajralmas qismiga aylangan. Amir Temur boshqaruv tizimida ijtimoiy tabaqalar o'rtasidagi muvozanatni saqlashga harakat qilgan. Harbiylar, amaldorlar, hunarmandlar, dehqonlar va savdogarlar jamiyatning muhim bo'g'inlari sifatida qaralgan. Har bir qatlamning huquq va majburiyatlari aniq belgilangan bo'lib, ularning faoliyati davlat manfaatlariga xizmat qilishi talab etilgan. Bu holat jamiyatda nisbiy barqarorlik va tartibni ta'minlashga yordam bergan. Temuriylar davlatida soliq tizimi ham muhim ahamiyat kasb etgan. Soliqlar qat'iy tartib asosida yig'ilgan, aholining haddan tashqari ezilishiga yo'l qo'yilmagan. Amir Temur soliqlarning adolatli taqsimlanishini nazorat qilib, soliq yig'ishda suiiste'molliklarga qarshi keskin choralar ko'rgan. Bu esa davlat xazinasining barqaror to'lishini va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlagan. Amir Temurning diplomatik faoliyati ham e'tiborga loyiqdir. U Yevropa va Osiyo davlatlari bilan elchilik aloqalarini o'rnatgan. Xususan, Fransiya, Ispaniya va boshqa Yevropa davlatlari bilan olib borilgan diplomatik munosabatlar Temuriylar davlatining xalqaro maydondagi nufuzini oshirgan. Bu aloqalar orqali savdo, siyosiy hamkorlik va axborot almashinuvi yo'lga qo'yilgan. Temurning Usmoniylar sultoni Boyazid Yildirim ustidan qozongan g'alabasi jahon tarixida muhim voqea sifatida qayd etiladi. Bu g'alaba Yevropa davlatlari uchun muhim siyosiy ahamiyatga ega bo'lgan, chunki Usmoniylar imperiyasining Yevropaga yurishlari vaqtincha to'xtatilgan. Shu tariqa Amir Temur jahon siyosiy jarayonlariga bevosita ta'sir ko'rsatgan tarixiy shaxs sifatida tan olingan. Amir Temur vafotidan so'ng ham uning barpo etgan davlatchilik an'analari Temuriylar sulolasi tomonidan davom ettirildi. Shohrux, Ulug'bek, Husayn Boyqaro kabi hukmdorlar Temur siyosiy va madaniy merosini rivojlantirdilar. Ayniqsa, Ulug'bek davrida ilm-fan yuksak cho'qqiga ko'tarilib, Samarqand yirik ilmiy markazga aylandi. Bu holat Amir Temur boshlab bergan ma'rifatparvarlik siyosatining mantiqiy davomi



ITALY



ITALY

edi. Tarixiy manbalarda Amir Temur siymosi turli nuqtai nazardan yoritilgan. Sharq manbalarida u ko'proq davlat quruvchi, adolatparvar hukmdor sifatida tasvirlansa, ayrim G'arb manbalarida uning harbiy yurishlariga urg'u beriladi. Biroq zamonaviy tarixshunoslik Amir Temur shaxsini kompleks tarzda o'rganib, uning siyosiy, harbiy va madaniy faoliyatini bir butun holda baholashga intilmoqda. Amir Temur merosi bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega. Uning davlat boshqaruvi tajribasi, adolat tamoyillari, intizomga asoslangan siyosati va milliy davlatchilik g'oyalari zamonaviy jamiyat uchun muhim tarixiy saboq bo'lib xizmat qiladi. Temur shaxsining o'rganilishi milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani mustahkamlash va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi.

**Xulosa:** Xulosa qilib aytganda, Amir Temur nafaqat o'z davrining buyuk sarkardasi, balki yirik davlat arbobi, siyosiy strateg va ma'naviy yetakchi sifatida tarixda o'chmas iz qoldirgan. Uning barpo etgan Temuriylar davlati, yaratgan boshqaruv tizimi va qoldirgan boy merosi jahon tarixining muhim sahifalaridan biri bo'lib qolmoqda. Amir Temur shaxsi va faoliyati tarixiy tadqiqotlar uchun bitmas-tuganmas manba bo'lib, uning merosi kelajak avlodlar uchun ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi.

### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. \*Amir Temur – buyuk sarkarda va davlat arbobi.\* — Toshkent: O'zbekiston, 1996.
2. Ahmedov B. \*Amir Temur.\* — Toshkent: Fan, 2001.
3. Bo'riboy Ahmedov. \*Temur tuzuklari va ularning tarixiy ahamiyati.\* — Toshkent: Sharq, 1999.
4. Bartold V.V. \*Turkestan v epokhu mongol'skogo nashestviya.\* — Moskva: Nauka, 1963.
5. Sharafiddin Ali Yazdiy. \*Zafarnoma.\* — Toshkent: Fan, 1997.
6. Ibn Arabshoh. \*Ajoyib al-maqdur fi tarixi Taymur.\* — Toshkent: O'zbekiston, 1992.
7. Asqarov A. \*O'zbekiston tarixi.\* — Toshkent: O'qituvchi, 2010.
8. Yakubovskiy A.Yu. \*Amir Temur i ego rol v istorii Sredney Azii.\* — Leningrad, 1946.
9. Manz A. \*The Rise and Rule of Tamerlane.\* — Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
10. Subtelny M.E. \*Timurids in Transition.\* — Leiden: Brill, 2007.

